

ՄԱՅԻՍԻԱՆ

ԶԱԲԱՔԱՔԱՔԻՐ

ՔԱՂԱՔԱՅԱՆ ԵՐԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱԾԱՐԱՆԻ ԵՒ ԵՌԵՎԱՆԻ

ԵՐԿՐԱՐԴ ՏԱՐԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ ԵՐԵՎԱՆ 4 ՅՈՒՆԻՍԻ

1855

ԹԻՒ 69

ՔԱՂԱՔԱՅԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ շաբաթ օր Նոյեան Աղանայ հրատարակմանն էր քաղաքի վեհապետ Սուլթանի հրամանաւ Վաչագանի Տէրութեան Նախարարները առաջաւան պէս իրենց պաշտօններն մէջ մտաւոր, նախընթաց թերթով յիշեալ փոփոխութիւնները պաշտօնական կերպիւ ի գործ չդրուեցան, թէպէտ սովորական հանգիստի կատարման համար զանազան պաշտօնները բարձրագոյն Դուռը ժողովեալ, զինուորաց գունդ մը եկած և ուրիշ պատրաստութիւնները եղած էին։ Ուստի Բարձրագոյն Մուսթաֆա փաշայն և Քէչիկ փաշայն իրենց մեծ պաշտօններուն մէջ նորէն հաստատուեցան, որն որ վեհապետ Սուլթանին բարձր վստահութեամբ նոր ապացոյց մըն է։

Վաչագանի կերպիւ իմացուեցաւ որ Ռուսաց զօրքը յունիսի 20 ին Փրութ զեռէն անցնելով Մօլտայի երկիրը մտնէ։

Օսմանեան Վաչագանի կառավարութիւնը Ռուսիոյ այս պարթևաւոր ընթացքին դէմ բողոքեց աշխարհի առջև և իւր արդարացի բողոքը չորս մեծ Տէրութեանց հաղորդեց, որոնք 1841 զաշխարհութեան ստորագրուած են։ Ռուսիայն այն դաշնագրութեան հակառակ վարուելով թէ իւր և թէ նոյն Տէրութեանց ստորագրութեան պատիւը չպահեց, և ծանր պատասխանատուութեան տակ ձգեց ինքզինքը։ Զայտնիէ որ Վաչագանի զաշխարհութիւնը չնկրելով Ռուսաց զօրքերուն որ Դանուբեան իշխանութեանց երկիրները մտնեն, և թէ նոյն երկիրները խռովութիւն չըլլայ։

Կարասէն եկած նամակները կը ծանուցանեն թէ յունիսի վերջը Ռուս զօրաց մէկ մասը Վաչագանի մէջ ալ մտնելու է, և բանակին պաշտօնները Պոլսէն պիտի ըլլան հրամանատարութեամբ Վոլաքսօփ իշխանին, որ իւր հրամանաց ներքեւ ունենալու է Տանկալի, Փանիւթի և Լիւսիս զօրապետները։

Վ ինքին անգամ Ռուսաց զօրքը Դանուբեան իշխանութեանց երկիրները մտնած ժամանակին չորս տարի մնացին,

և 120 հազար քսակ Օսմանեան դահեկան պարտուց տակ ձգեցին նոյն երկիրները։ Վիցուր թէ նոյն զօրաց մասերը արդար էր և պատճառ ունէր, բայց առնուց քառորդ մասը այն առնէ բաւական էր, և իշխանութեանց պարտքը միայն երեսուն հազար քսակ կըլար, և թէ Օսմանեան զօրքը անբաւական համար ուէր բարեկարգութիւնը վերահաստատելու։ Եւ եթէ Օսմանեան զօրքը բաւական էին, ինչպէս որ հաստատուած է, յիշեալ պարտքը ամենէն տեղի չէր ունենար, որովհետեւ Բարձրագոյն Դուռը ստակ մը չի պահանջեց իւր ծախուց համար։

Հիմա նոյն երկիրները նորէն կոխուեցան Ռուսաց զօրքը առանց ամենեւին զանկատանաց տեղի տալու։ Կըսեն թէ հոն մտած դուռները 100 հազար զինուորաց առաջին մասն են։ Ստաց պարտաւոր նոյն դաւաճանքուն վրայ ըլլալու են։ Նոյն կառավարութիւնը զատ է, յատուկ եկամուտը ունին, գանձաւանին ուրիշ է, Բարձրագոյն Դուռն ու Ռուսիոյ վեճին մէջ մասնակց չեն, Ուստի բողոքովն անխառն է որ նոյն երկիրները նոր մտած զօրքերուն ծախքը քաշեն։ Ինչ և իցէ անոնց իրաւունքը ոտքի տակ առնուեցաւ, և արդարութիւնը կը պահանջէ որ արժանաւոր հատուցում ըլլայ իրենց յանցաւորաց կողմէն։ Այս հատուցումը ըլլալու է արդեօք։

Դանուբեան արժանի է որ Վաչագանի և Մօլտայի բնակիչները զրեթէ ամենն ալ յունագաւան են։ Այսու ամենայն Ռուսիայն կըսէ թէ յունաց եկեղեցւոյն անդամոյ օգտին համար այն վեճը հանեց, որն որ պատճառ և զաւ յիշեալ երկիրները զօրք մտցունելուն։ Մարդոց երկիրը կործանելու անոնց սէր ցուցնելու տարօրինակ եղանակ մըն է։

Ռուսիոյ տէրութիւնը ասկէ առաջ Դանուբեան իշխանութեանց երկիրները կոխելով իւր ազդեցութեան կէտը կորսնցուց, այս անգամ մնացածն ալ կորսնցունելու է։ Երբեմն չարէն բարի կը ծնանի։

Փարիզի Եւրոպայի ծիծաղաշարժ ըրարկը, որ երբեմն ծաղրական կերպիւ քաղաքական ճշմարտութիւններ կը հրատարակէ, յունիսի 14 ին թուոյն մէջ Ռուսիոյ փառախորտութեան և Տանկալի տանի դէմ ունեցած վարմունքին վրայ իմաստալից դատաւարութիւն մը կընէ։

Յայտարարութիւն Ռուսիոյ անուամբ, որն որ կը համարի թէ Օկզպուրիկ ըրարկը արտաքու կարգի թերթով մը տպած ըլլայ։

Բայց բարեմիտ ընթերցողները թող հասկնան որ այս ծիծաղաշարժ հետեւեալ յօդուածին մէջ Ռուսաց տէրութեան վրայ զրուցումները Օսմանեան տէրութեան վրայ հասկնալու է, և ընդ հակառակն Օսմանեան տէրութեան վրայ զրուցումներն ալ Ռուսաց տէրութեան վրայ հասկնալու է։

Վերադառնալով անցնելէն և Օսմանեան կառավարութեան դէմ թշնամութիւն ներքցողներէն առաջ վեհապետ Նիկողայոս Կարապետ արար կը համարի այսպիսի ծախք մը բռնելու զինքը ստիպող պատճառները Եւրոպայի Տէրութեանց իմացնելու։

Օսմանեան կառավարութեան բազմաժամանակեայ քաղաքականութիւնը ամենէն մէկու մը գաղտնի չէ։ Ռուսիոյ երկիրները կոխել, Մուսթաֆա սուլթանը քաղաքը ձեռքառել ընէ, այն տեղի եկեղեցւոյ տեղը մզկիթներ հաստատել, իսպիս տեղը կիսաթուրքական դնել և Բարձրագոյն Դուռն գալիս հետէ մտադրեալ նպատակը, որուն ահարկու համբերութեամբ և միշտ յաջող վարպետութեամբ կը հետեւի։

Օսմանի որդիք ինչ աշխարհակալ ըլլալով, նոր սուրբ պատերազմի մը ելելու, Ռուսիայն լուծի տակ դնելու, և յաղթական Մահմետականութիւնը Եւրոպայի մէջ մտցունելու փառաբով կը բորբոքին։

Ռուսիայն ամեն վնասներուն, ամեն անպատուութիւններուն, զոր Բարձրագոյն Դուռը հաճեցաւ անոր ընելու, առանց գանկատանաց համբերեց, քանի որ միայն իրեն կը վերաբերէր գործը։ Տակաւին Վոսթորոնի ծովեզերքը անոր աշխարհակալներուն անյաւգելի ապահովութեան հաճել ըլլալու համար ամենին բան մը չի ինայեց։

Ռուս նախարար մը Օսմանեան գրան անհաճոյ ըլլալուն պէս իսկոյն Կարապետ արար կը գրէր զայն պաշտօնէն։

Սուլթանը իւր հպատակաց համար յատուկ արտօնութիւններ կը պահանջէր մի, Կարապետ անմիջապէս կը փութար շնորհելու գանձը առանց կշտամբանաց սպասելու կամ խորհուրդ անգամ հարցնելու։

Բայց վարդեան մը կուգայ որ Տէրութիւնները, շնորհուրէ համար, շնորհաբաշխութիւններէ ետ կենալու կը ստիպուէին։ Եւրոպայի գաղտնի պէտք է թէ այն վարդեանը արդէն Ռուսիոյ համար եկած չէ մի։

Երբեք ամիս կայ, Ս. Վերաբուրգի մէջ Տանկի գետին մը տեսնուեցաւ Արեւելեան անկրթութեան արքայազն փառաւորութեամբ, այս պաշտօնէն, որ Ճափեր փաշայ կուտի, բողոքով հետեւաներ ունէր Արարաթի, Ենիքէրիք, և այլք, փի-

ղեր, և ուրիշ ուկիւղ, աղամանդներով, Վարդապետին օրհոյներով և ծանրագին կերպաներով բեռնաւորուած։

Ճափեր փաշայն Վոսիէ Գեօրգիոսի պաշտօնէն զրկուելու պահանջեց, և անմիջապէս կատարուեցաւ, ուրիշ որ ուղղակի Վաչագան հաւ խօսակցի իրեն յանձնուած գործը վրայ, ասոր ալ հաճութիւն ցուցուեցաւ։ Բայց Ճափեր փաշայն Սուլթանի անուամբ ինչ կը պահանջէր։

Վարդապետին և կրօնական նպատակներով թիւն Ռուսիոյ Վաչագանութեան մէջ բնակող Մահմետականաց վրայ։

Ռուսիոյ մէջ գտնուող մեծ Միւսթիկ կամ դատաւոր Օսմանեան Արքուսի դիւանի կողմէն նշանակուի։

Ս. Վերաբուրգի և Մուսթաֆա մէջ երեք մզկիթ հաստատուելու ջանքերէն իւրաքանչիւրին մէջ երկու փոքր շինել, մէկը պարտաւոր Տէրութեան և միւսը պատանոց Տէրութեան համար։

Սուլթանը վերջապէս իւր խորին սէրը կը ցըցնէ Ռուսիոյ համար, և ուրիշ որ ժամանակ կուտայ այս վերջաբանական առաջարկութիւնը ընդունելու կամ չընդունելու համար։

Տաճկաստանի կողմէն մէկ գարէ հետ Ռուսիոյ քաջած զինաներէն, անելի աստիկ և անսպորներ առանց այլ և այլի այս նոր առաջարկութիւնն է։ Կոյն բանն է թէ վեհապետ Սուլթան Ապարիւ Մեճիար անձամբ գայ (Մուսթաֆա) Բրեմիլն պարտաւոր Վաչագան թագը ընդունելու Նիկողայոսի առաջնոյ ձեռքէն։

Եւրոպայի միջեւ հիմա կամաւ գոյեց իւր սէրը Տաճկաստանի կողմէն Արեւմտեան երկիրներուն եղած ծանձմութեանց վրայ։ Բայց այս վարդեանին մէջ տեղի ունեցած անցքը բաւական ըլլալու է Եւրոպայի աչքը բանալ տալու։ Այս ինչն ասանկորդ գարուն պայծառ լուսաւորութեան մէջ Եւրոպայի պիտի թողնէ որ աւելի ուժեղին անկրթութիւնը գաղաւթաբար ի գործ դրուի։ Եւրոպայի հակառակը կը յուսամք։

Թող Եւրոպայի զեպուի, վեճը միայն Վոստանդուպոլսոյ և Ս. Վերաբուրգի մէջ չէ։ Եթէ թողուն որ Ռուսիայն Օսմանեան սրոյն ներքեւ ճնշուի, Արեւմտեանին բանը լրմնացաւ, Բորսն անոր տեղը պիտի ըլլէ անի ամեղ, արեւելեան բարբարոսութիւնը Արեւմտեան երկիրները պիտի ծածկեն, աշխարհակալ Ապարիւ Մեճիար Ապարիւ Քահանին գործը նորէն սկսելու և կատարելու է։

Կատարութիւնը անիւ և գերագոյն բան մըն է, բայց պատուոյ մնա չի տալիք գոհն միայն ընելու է անոր համար։ Տաճկաստանի երկրի ձեռաց տակը ճնշուելու ըլլայ նէ։ Ռուսաց ազգը վերջապէս շուրջ առնելու փորձ կընէ, անպատուութիւնն և դատաւորութեան հին բեռն ուսուց վրայէն նեւ տեղ կուգէ։ Վերջին շնորհաբաշխութիւնը

որ իրեն կը պահանջուի, իրեն ամօթ բերելու էր և իշխանութիւնէ հրաժարուելու էր: Լեւին տակաւ ազգէն է, բայց և այնպէս պէնք կառնէ և վառօդով գործը լրացնելու կը յուսայ:

«Լեւոսացի գոնէ Ռուսիոյ մինչև հիմայ ցըրուցած համբերութիւնը և չափաւորութիւնը արգարութեամբ պիտի դառնայ: Բնական ընդհանուր խաղաղութիւնը խռովելու, անբոխի անկախութեանց պատճառ մը տալու, լուսթեմաւ տարաւ իւր անհարկէ գրացուցնելու, անյարգ դրացուցնելու քննարկ զոհեց, անոր անյարգ փառասիրութեանը զոհ եղաւ: Լեւին իւր պատուոյն և Եւրոպիոյ ապահովութեանը համար զենք կառնու: Լեւինուս ազատութեանը համար ինքզինքը զոհեցաւ և որ Ռուսիայն կը պատասխանէ իրեն գէտ եղած զբարարութիւններուն:»

— Ռուսաց զօրքերուն դանդաղեան գաւառացի մէջ մտնելուն վրայօք հետեւեալ խորհրդածութիւնը կրնէ Մայրաքաղաքիս Քոթիէի Բոլշակովի լրագիրը:

«Տաճկաց երկիրը կոխուեցաւ: Ռուս զօրաց գունդ մը փրութ գետէն անցաւ և յունիսի քին իշխանութեանց երկիրը մտաւ:

«Լեւինայ ամեն ազգի իրաւանց և դաշնադրութիւններուն պէտք եղած յարգանաց հակառակ ընթացք մըն է, որ երկրագնդին ամեն ընտանոթեալ ազգերուն հասարակաց գաղափարին դատաւարանին ներքեւ կը ձգէ զՌուսիայն:»

«Ինքնակալ մը ամենէն օրինաւոր և ծանրագին իրաւանցը, պատուոյն, արժանաւորութեանը և իշխանութեանը վերահսկող փորձ ընել, անոր թագին ամենէն զեղեցիկ զարգերը վերցնելու ցանկալ, անոր ժողովուրդները պաշտպանելու և կառավարելու համար անոր տեղը անցնել, անոր հպատակները անհնազանդութեան գրգռել, երկիրներուն մէջ խռովութիւն հանել, ընկերական կենաց ընթացքը դադարեցնել, անոր գաւառները զինու զօրք կոխել, լուսաւորութեան և յառաջդիմութեան խաղաղ ծամբուն մէջ բոլոր աշխարհ դադարել ստիպել, աս ամեն բանը առանց հարկաւորութեան, առանց դատողութեան, առանց յայտնի պատճառանց ընել ու պատերազմ չէ ըսել, կարելի է:»

«Լեւ բաները պատերազմ չէ եղեր Նիկողայոս Վայսեր խօսքով, իւր Լեւոսիոս տոհմադպրին խօսքով, և իւր ղեկավար հրամանատար Սորաքով իշխանին խօսքով:

Ի՞նչ է ուրեմն պատերազմը:

«Ի՞նչէ որ խաղաղութիւնը Օսմանեան գունդերուն վրայ զենք չի քաշեն, Ռուսաց նախնիները, շրջաբերականները և յայտարարութիւնները պիտի բռնէ թէ Նիկողայոս Վայսեր Սուլթանին վրայ պատերազմ չէ բացեր:

«Ռուսները ազատ են բաները աս աչքով նայելու, բայց Տաճկաստանն ու Եւրոպան, ամեն լուսաւորեալ ազգերը պատերազմը եղած տեղը տեսնել, և կը պատրաստուին անոր վնասները թափելու անոնց վրայ, որոնք կը գրգռեն զայն փոքր ինչ իրաւունք ունեցող լուսաւորեալ ազգի մը անարժան միջոցներով:

«Լեւայ ժամ Օսմանեանք հանդիստ կըրնան քնանալ, ինչու որ Ռուսք աշխարհակալութեան դիպաւորութիւններով չեն ելած, այսինքն Սորաքով իշխանին յայտարարութիւնը այնպէս կը հաստատէ իշխանութեանց երկիրները կոխելու «լեւնապատի չունի եղեր, բայց Բայն ու Ղալի և Գարսի պաշտպանութիւնն է: Ի՞նչ բանի և որով պաշտպանութիւնը, ինչ բանի համար և որով համար: Դանդաղեան իշխանութիւնները այս վայրկեան մէջ ամենեւին պաշտպանութեան կարօտութիւն չունենին և Վայսերութեան միւս Քրիստոնեայ հպատակները այսօր աւելի պակաս հարկաւորութիւն ունին պաշտպանութեան քան թէ Օսմանեան իշխանութեան ուրիշ ժամանակները:

«Ի՞նչ է ուրեմն այն հատուցումը որ Ռուսիայն կրթութիւն իրեն ըրաւ պէտք է: Ի՞նչ են այն երաշխարարութիւնները որ ապագային համար պահանջուելու իրաւունք կը պէտքէ: Օսմանք պահանջելու իրաւունքը ունենցէ անոր: Ո՞ր է առանց հարկաւորութիւնը: Լեւոսիոյ լրագիրները այս հարցմունքներուն արդէն պատասխանեցին մեզի պէս:

«Լեւն լրագիրները Վոսն Լեւոսիոսի շրջաբերականին մէջ պարունակուած հետեւեալ յօդուածոյն ճիշդ արժէքը յայտնեցին: Օսմանեան Խառնաւորութիւնը մեր ամենաբարձր առաջարկութիւններուն մեր թողական պատասխանն է: Բայց Բոլշակովի անհաւաստի խառնաւորութեան վախճանը պահանջուելով և պատասխանելով, գրուած էր ինչեւ շրջաբերականին մէջ:

«Իստ մեր կարծեաց և Եւրոպական լրագրոց, նոյն խօսքերը ճշմարիտ նշանակութիւն մը ունենալու համար հետեւեալ կերպիւ գրուել պէտք է: Օսմանեան Խառնաւորութիւնը մեր ամենաբարձր առաջարկութիւններուն ամենաբարձր մասը ինչ պատասխանէ, և մեր ամենալայա-

նորիչ անխառնութեան խոհմ, արդարացի, ուղղաբար, և իշխարքաւոր Լեւին ինքիւ վախճանը անխառնութեամբ պատասխան չորաց:

ԵՐՏԵՒԵՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱՒԱՒ Փարիզ. 30 յունիսի:

Ռուսիոյ Վայսեր կողմէն Եւրոպիոյ տէրութիւններուն ի պաշտօնէ զրկուած շրջաբերականը մեծ գրգռութիւն պատճառեց արքունի պալատը, թէպէտ ինչեւալ շրջաբերականին ձեռք չափաւորութիւն և խաղաղասիրութիւն կը ցուցնէ: Բայց հիմա պատերազմ կըսպառնայ: Ռուսաց Վայսեր զինուոր չեցուցնելու և խաղաղասիրապաշտպանութեանը որ իրաւունքը իւր կողմնէ:

Լեւն շրջաբերականը Գաղղիոյ Վայսեր մատուցուած ժամանակը՝ Նոյն Մեծութիւնը հաստատուն պատասխան մը տալով՝ ցուցուց որ Ռուսիոյ քաղաքականութեան չիխախտելը: Բայց թէ Գաղղիոյ և Անգղիոյ տէրութիւնները հաստատ որոշած են դաշնադրութիւնները անխախտ պահելու, թէ վերահաս Սուլթանին կը վերաբերի որոշելու թէ Ռուսիոյ առաջարկութիւնները ընդունուելու է, բայց թէ չի հաճի իւր հրապարակաց վրայ ունեցած իշխանութեան մէկ մասը ձեռքէ ձգելու, ասով Ռուսիոյ տէրութիւնը իրաւունք չունենար Դանուբեան իշխանութեանց երկիրները մտնելու: Եթէ այսպիսի յարձակում մը տեղի ունենայ և Սուլթանը ասիկայ պատերազմի պատճառ համարէ, ու Գաղղիոյ և Անգղիոյ օգնութիւնը խնդրէ, երկու տէրութիւնները օգնելու են: Վայսեր աւելցուց թէ Գաղղիան զենք վերցնելու վերջինը պիտի ըլլայ, բայց զանոնք վաղ դնելու ալ վերջինը պիտի ըլլայ:

Ռուսիոյ Փարիզի դեսպան Մօսիէ Բիստրեմը Թիւրքիոյ պալատը գացածին հետեւեալ օրը, Գաղղիոյ Վայսեր նախարարաց ժողով գումարեց ու Ռուսիոյ շրջաբերականը և յատուկ գիրք առնոց հաղորդեց: Լրտեսն թէ Մօսիէ Գոլտ կը պնդէ որ այս պաշտօնական թուղթը Ռուսիոյ գաղափարներուն աւելի չափաւորուած ըլլալուն ապացոյց մը համարուելով, պահանջած թուղթութիւններուն հաճութիւն տալ պէտք է: Բայց այս կարծիքը միւս նախարարներուն և Վայսեր հաւանութիւնը չի գտաւ: Որոշեցին որ Գաղղիոյ

տէրութիւնը շարունակէ Լեւեւեան երկիրները Ռուսիոյ ընթացքին վրայ հակելու, և տէրութեան պաշտօնեայ Մօսիէ Գոլտ նորէն սպառնացաւ հրաժարելու իւր պաշտօնէն: Ռուսի լուր Լեւոսիոյն ան հաստատ որոշած է որ Ռուսիոյ Լեւոսիոյն անհաղթանակ չի տեսնուի, Եթէ Անգղիոյ դաշնակցութեան օգնութիւնը ունենայ: Եւրոպիոյ գործող տեսուչ Մօսիէ Գոլտեան թէ Լեւոսիոյ վիճակը դաշնակցութեան նամակ մը չի կրնար կր պնդէ որ Լեւոսիոյ տէրութիւնը պարզապէս յայտնէ թէ Ռուսիոյ համաձայն է թէ հակառակ: Լեւն գրին մէջ կըսէ «Դուք դաշնադրութեանց ստորագրողներէն մէկն էք և չեզոք չէք կրնար մընայ: Եւ ոչ իբր միջնորդ կրնաք ընդհանուր, որովհետեւ դուք ալ Գաղղիոյ և Անգղիոյ պէս պատասխանատու էք Օսմանեան Վայսերութեան ամբողջութեամբ շարունակող դաշնադրութեանց անթերի գործադրութեանը համար:»

Լեւոսիոյ միջնորդութիւնը որուն համար նշանակալի խօսք եղաւ՝ անխախտ կը համարուի: Եթէ Լեւոսիոյ դաշնադրութեան համար եղած դաշնադրութիւններուն ստորագրող տէրութիւններէն մէկն է, չի կրնար նոյն դաշնադրութեանց վրայօք դատողութիւն ընել իբր միջնորդ: Եթէ Ռուսիոյ գաղտնի կուսակցիւն, հաւատարմութիւն չկրնար ըլլալ որ բաւական արդարութեամբ դիմաւորութիւնները կարգադրէ: Ռուսի Գաղղիան ու Անգղիան չեն կրնար յայտնելու թէ Լեւոսիոյ ընկերը որ և ինչ որոշմանը հաւանութիւն տալու են:

Գաղղիոյ կառավարութիւնը պատեւրազմի պատրաստութիւնները սկսաւ: Լրտեսն թէ Վայսերական միջնորդ Մեծ Լեւոսիոյն զօրապետը ամեն բանակներուն հրամանատար նշանակուելու է և քան թայէր զօրապետը պատերազմի նախարար: Բոլոր երկրամասերը զինուորները, որոնք տէրութեան հրաժարման հրաման առնելով իրենց ընտանեաց հետ կը գտնուէին, նորէն իրենց դրօշակին տակ մըտնելու հրաւիրուեցան: (Իսթեմբուլ)

Գաղղիոյ Միջերկրական ծովու նաւատորմին հրամանատարութիւնը ծովապետի փոխանորդ Համիլին յանձնուեցաւ՝ փոխանակ Պարոն Լափլան:

Նախապահարարութիւն յերոսաւէն:

Հարոն-Խոյ-Խիւն քէն Թիւ 68:

Լեւ Սառնաւորեան մատան դուռը եկեղեցիէն դուրս է: Մայրն-Սուրբ Զարու թիւն եկեղեցին վրայ երկու պատուհաններ ունի, որոնք երկաթի վանդակներով հաստատուած են: Լեւ մատուռը տանն ոտնադափ երկայնութիւն և չորս ոտնադափ լայնութիւն ունի:

Գողգոթային վայր իջնալով, ալ կողմը պղծիկ մատուռներ կան: Լեւոսիոյ Բրիտանի գրուելու փշեղէն պսակ դրած ասեկին, (Գողգոթային պատար) քարի մը վրայ նստեցուցեր են: ասիկայ գեղին քար մըն է, մէկ կանդիտայի երկայնութեամբ և կէս ոտնաչափ լայնութեամբ, մարմարիանէ սնուակի մը մէջն է: մատուռն առջեւ բաց և երկթէ վանդակ (գաթիւ) է: Լեւ ալ չորս կանգնաչափ երկայնութիւն և երեք կանգնաչափ լայնութիւն ունի, և Յունացի է:

Լեւ մատուռն քով դուռ մը կայ որ Սուրբ Զեղինին եկեղեցին և Բրիտանի Սուրբ խաչը գտնուած քարայրը կը տանի: Լեւաջի քան ու ինն աստիճան իջնալով

Սուրբ Զեղինին անուանը եկեղեցին է որ մեր Զայրը ազգէն է: Լեւ մատուռը քան ու հինգ ոտնաչափ երկայնութիւն և երեք ոտնաչափ լայնութիւն ունի, վրան գմբէթ է, նոյն մատուռէն նորէն տանն երեք աստիճան իջնալով Սուրբ խաչը գտնուած բուն քարայրը լինալ, որուն մէջ Սուրբ մը կայ (Լեւոսիոյ) և առջեւ հինգ կանգնաչափ կանգնաչափ, նոյն խորանին տեղը գտնուէն Բրիտանի Սուրբ խաչը:

Բարայրին դռանը քով մէկ պատուհանի նման ծակ մը կայ: Լեւն տեղէն Սուրբ Զեղինէ ոսկի ցօղեր է, Սուրբ խաչը դտնել տալու համար, որովհետեւ կը պատկեն թէ Լեւոսն ձորը սղակալուած է եղեր և մինչև Լեւոսն գրուել լեցուել է եղեր: Սուրբ Զեղինէ աղբը վերցնելու և ձորը փորել տուել է, մինչև որ Բրիտանի Սուրբ խաչը գտնուել է:

Լեւ քարայրը ինչպէս վերը լինալ, Գողգոթայի և Մօրիա լեւներուն ձորն է (Մօրիա լեւը Զայր Արքայական ուղիակի լեւն է): Արքան մինչև վեր վաթսուս ու մէկ աստիճան քարծրութիւն ունի աս օրս, լեւը է թէ Գողգոթայ լեւան այս օրուան քարծրութիւնն ալ վաթսուս ու մէկ աստիճան է:

(Եկեղեցիէն Գողգոթայ լեւան քարծրութիւնը 19 աստիճան, և մինչև վեր լինալ 42 աստիճան որ ամենը միասեղ 61 աստիճան ըսել է):

Գարծալ ան գունէն դուռը ելելուն պէս, քովը ուրիշ դուռ մը կայ, Զոնաց վանքինն է, և ալ կողմը պղծիկ մատուռ մըն է: առաջնոյն նման, ան տեղը Զեղինները Բրիտանի խաչը հանելէն ետքը պատուհանը բաժանեցին, ինչպէս Առաքարանին մէջ կըսէ «Եւ ի բաժանել նորա արկին վերջապէս»:

Լեւ քովը ասոր նման ուրիշ մատուռ մըն ալ կայ:

Լեւ կողմը, աս մատուռէն երեսուն ոտնաչափ հեռի պղծիկ մատուռ մը կայ, ուր ամեն ասեկ կանդեղը կը վառեն, և կըսեն: Թէ Բրիտանի խաչին տեղը պատրաստելու ասեկին զինքը հան նստեցուցեր են:

Լեւն տեղէն քիչ մը երկթակէն ետքը՝ ալ կողմը խորան մը կայ, որուն մէջ կողմը Լեւոսիոյն եկեղեցին է, և միւսը Բրիտանի գերեզմանը: Լեւ խորանին առաջը գեղեցիկ քարով յատակեալ երեք կանգնաչափ լայնութեամբ կըսէ մըն է, որն ու մարմարիան:

Լեւ բակէն քարիւղէն գունդաւորութեամբ զատուած է: Լեւ տեղը Բրիտանի խաչը թիւն առնելէն ետքը՝ Մարիամ Մագդաղենայիկն տեսնուած տեղն է, և խորան ալ անոր յիշատակարանն է:

Լեւոսիոյն եկեղեցին երեսուն ոտնաչափ երկայնութիւն և քան ոտնաչափ լայնութիւն ունի: Մէջը երեք խորան կան, Լեւալ խորանին տեղը Բրիտանի խաչութեանն է: Եթէ իւր մօրը տեսնուած տեղն է:

Լեւ խորանին ալ կողմը երկաթ վանդակէ դուռ մը կայ, որուն մէջ Սուրբ մը կանգնած է: Լեւ ան Սուրբն է որ Գողգոթայի պալատին մէջ Բրիտանի անոր կապելով ձեռքը են: հոս գտնուածը կէսն է, միւս կտորը Զոնով է եղեր: Եկեղեցին երկու դուռ ունի, մէկը իրենց վանքը կըսուի, և միւսը Բրիտանի գերեզմանին քովը կըսուի:

Եկեղեցիէն դուռ ալ կողմը Բրիտանի գերեզմանին ետեւ Սուրբ Նիկողայոսին գերեզմանն է, որն ու ներսի գին պղծիկ մատուռ մըն է և Զապէշնուրուն է: Լեւն մատուռն ալ կողմը ապաւանտէ ծակով պղծիկ այր մըն է, որուն մէջ Սուրբ և ընտանի աղբ մարմինները թաղուել են:

ԱՆԳՂԻԱ. 1 ռոտն 27 յոնիսի:

Ընդոյ 27 ին Լորտ Բրանդիբարտ Լորտերու խորհրդարանին տառապակեց որ Վեհափառ Թագուհւոյն աղերսագիր մը մատուցուի այս խօսքերով:

« Եմանալով որ Ռուսաց կառավարութիւնը Օսմանեան կայսերութեան ամբողջութեանը և անկախութեանը վնասելու քաղաքականութիւն մը հրատարակել է և միջոցներ կը բանեցընէ, խորհրդարանս կը հաւատարմացընէ ըզ Լորին Մեծութիւնը որ խորհրդարանին եռանդեանը և անձնանուէրութեանը, նաեւ սրտով գործակցութեանը վրայ կրնայ վստահանալու, որպէս զի Վեհաղիոյ ստորագրած դաշնադրութիւնները հաւատարմութեամբ ի գործ դրուին և երկրի ու քաղաքական կարգադրութիւնները պահուին, ուսկից կանխուի ին Եւրոպիոյ ընդհանուր խաղաղութիւնը, առեւտրոյ ապահովութիւնը և մեր վաղեմի դաշնակիցներուն անկասկածելիութիւնը:

« Ես առաջարկութիւնը հասարակութեան և կառավարութեան դադարուն ու զգացմունքը կը յայտնէ... »

« Լորէքերիքայութիւն չէ եղած Գաղղիոյ սրտով գործակցութեանը վրայ, և երկու արեւմտեան մեծ Տէրութեանց միութեամբը, ինչ որ կուզէ պատահի, արդար իրաւունքը անշուշտ կը յաղթէ: »

— Լորտ Լինտորսթ Կոմս Լէսթըրսթ չըջաբերական նամակին վրայ խօսելով ըսաւ Լորտերու խորհրդարանին մէջ:

« Եթէ այս Թուրքիոյ շինու չէ, չեմ քաշուիր ըսելու, (և Տէրութեան մաս մը չի տարով) կրնամ յայտնելու որ անիկայ ամենէն սուր, ամենէն անարամաւտական, ամենէն վտանգոյցիչ և ամենէն անարգող պաշտօնական յօդուածն է, զոր ես կարդալու դժբաղդութիւնը ունեցած ըլլամ:

— Ես առաջին անգամն է որ Բեթթերլիոյ յաղթութեան տարեդարձին տօնախմբութեան հանդէսները չպիտի կատարուին Լոնտոնի մէջ: Ես մեծ հպարտութիւնով որ ամեն տարի Ափսէյ Հառզ ըսուած տեղը կը լրար, և զինուորական կրթութիւնները որ սովորաբար կը կատարուէին Սէն Ջեյմս պարտէզին մէջ յիշեալ երեւելի պատերազմին* արժանաշխատակ օրը, յայտնեմ:

* Յայտնի է որ այս պատերազմին մէջ Վեհաղիոյ զօրքը հրամանատարութեամբ Ռուսիոյ զօրքին մէջ յաղթութիւն ըրին Մեծն Կաթիլեանի բանակին վրայ, որն որ անոր քաղաքական կենաց վնաս:

Կարծեալ աշխարհ, Բրիտանիոյ մարմինը գերեզմանը դրած ասեմին Սատուածանորը կեցած տեղն է, որն որ Հայոց վանքին առջեւ է, և Սուրբ Զարութիւն եկեղեցիին դռան ձախ կողմը, և Գաղղիոյ լեռան գլխին մասն է: Ես տեղին վրայ մեր Հայոց եկեղեցին է, որն որ քանու երկու աստիճան բարձրութիւն ունի:

Ես սիրեմ, Սուրբ Զարութիւն եկեղեցիին բարձր վանուած աս օրուան տեսարանը պատմելն ետքը, դանք հիմայ մէջ տեղը, այսինքն բուն գերեզմանը:

Եկեղեցիին մէջ տեղը կը բալ մըն է, որուն վրան տան և ութ սիւներով հաստատուած դմբէթ է: Սիւներուն բարձրութիւնը երեսուն կանգունի չափ կայ, և հաստութիւնը երկու կանգունէն ասեղն է:

Կմբէթին և գետնին մէջ տեղը մընաւտն է, և մէկ կողմը Հայոց եկեղեցին, (ինչպէս վերը յիշեցիք):

Կերեզմանին դռան դիմացը Զունայ եկեղեցին է: Երկու Սուրբ Զարութեան մէջ բոլոր Ազգաց եկեղեցիներէն գերեզման է, մէջը գրեթէ բոլոր սուրբօքն է, և կեղեցիին մէջ տեղը Թագար (սպար) մը կայ, որ Ս. Զ.

պիտի վերցուն Ռուսիոյ զօրքին մահուան պատճառաւ: Ես որոշումը Անգղիոյ կողմէն անհաճական յարգանք մը կը համարուի Գաղղիոյ կայսերութեան համար:

ՌՈՒՍՍՍՏԱՆ. 1 ռոտնի Էմանուէլ լրագիրը հետեւեալ ըւրը կը գրէ յունիսի 25ին:

« Կերեկի որ Կովկասու պատերազմը այս մօտերս արտաքայ կարգի կարեւորութիւնը ունեցեր է: Եթէ պէտ Ս. Պետրսբուրգի լուրերը բաց սովորութեան յաղթութիւն կը ծանուցանեն, բայց Ռուսերը բոլորովին յաղթուելու են Էնյու Էմանուէլ Ռուսաց բանակը հրամանատարութեամբ Պարոն Վեհաղիոյ զօրապետին 40,000 զինուորէ բաղկացեալ և 36 Թեղանօթ ունենալով Արկիլ մօտ աստիկ կատարած կրեր է: Իսլամութիւնը զօրք պատերազմի մէջ ինկեր են, և 23 Թեղանօթ Էնյու Էմանուէլ ձեռքը անցեր են, որ երբէք այսպիսի կատարեալ յաղթութիւն մը ըրած չունեն: »

ԱՅԳԱՅԻՆ

Հետեւեալ նամակը ազգիս պատուաւոր անդամներէն մէկուն կողմէն մեզ դրուած ըլլալով, կը վստայեմ անկողմէն նապահութեամբ հրատարակելու զայն, Եթէ պէտ տրամութեամբ կը տեսնենք որ նամակագրին կարծիքը Սուրբ Երուսաղէմայ Հայոց վանքի գանձուն վրայք կը տարբերի Նոյն Արաւիոյ նախնութեան Թեմի մերկային ազգային յօդուածին մէջ յայտնուած կարծիքէն: Հատ կը ցաւմը այսպէս ըլլալուն, որովհետեւ սիրելի ազգիս այժմեան խեղճ վիճակին նայելով, այն գանձուն յոյսերնիս դրած էինք հոգեւորականաց բարոյական և նիւթական վիճակը լաւացընելու, Մայրաքաղաքիս և ուրիշ տեղերու ուսումնարանները բարեկարգելու, ազգային տպարանները ծաղկեցընելու և այլն և այլն: Իսկ զեռ յոյսերնիս շատ է առ Աստուած, որ ազգիս երեւելի Ամիրաները և բարեխնամ Ազաները բարի յորդորանք Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Զօր ցանկալի օր մը ուրիշ կերպիւ պիտի հոգան ազգիս պիտոյքը:

Ճանր եղաւ: Եւ այս յաղթութեան օրին յիշատակը յաւերճացնելու համար ամեն տարի Լոնտոնի մէջ մեծ հանգիստներ կը ըլլային ի պատիւ Ռուսիոյ զօրքին և յանարգանս Գաղղիացի ազգին:

Խարհիս բուն կեդրոնը նոյն տեղն է կրնն: Կերեզմանին ետքը պղտիկ մատուռ մըն է, և գերեզմանին միացած որն որ Հապէշներուն եկեղեցին է:

Կերեզմանին դռան առջեւ վեց հաս լուսակալ կան, որոնք երբ ազգացն են, և դռան վրայ Բրիտանիոյ Զարութեան պատկերը կայած է:

Ես և առաջ գերեզմանին ծռնելի վրայ ներս մտածից պէս, որուն դռան բարձրութիւնը մէկ ու կէս կանգունի չափ է. երկու տեղակ է մէկը մէկու մէջ, և երկուքն ալ մարմարինէ բանդակած, տան և երկու սիւնը կան առաջին տեղակէն մէջ: Երկուսն ալ երբ կանգուն են մեծութեամբ կըրէ և մէջ տեղը բար մը կայ, որուն վրայ Հրեշտակը նստեր է. երբոր Մարիամ Մաղդալենայցին միւս կանանց հետ միասին գերեզմանը խնդրէ համար գալով Հրեշտակը նստած դրտան, ինչպէս Աւետարանին մէջ կընէ: Եւ մտաւ ի ներքս ի գերեզմանն տնայն երկուստար մի, զի նստել ընդ աջմէ կողմանէ ընդ գեղեղալ պատմուածան սպիտակ և զարհուրեցան. և նա ասէ ցնտա մի երկուքն, և զՅիսուս ինդրէք զնազոյնիցի վնասէն, յար-

« Զարգոյ Տեմքը Նոյն Արաւիոյ: »

« Զեր պատուական շաքաթագրին 68րդ. Թերթին ազգային մասին մէջ երկար յօդուած մը հրատարակած էք Ս. Երուսաղէմայ գանձուն վրայք, որուն կարծես Թէ (նեքեղէք համարձակուեալ) Թեմի մերկայ պէս աչք տնկած կերեկք մեծ բան մը կարծելով: Զեմ գիտեր Թէ ինչ հաշուով երեսուն հազար քսակ Օսմանեան դահկան պատրաստ դրամ գտնուիլը կը կարծէք: Ես ստոյգ գիտեմ որ այդ դոմարին տասներորդ մասն անգամ չիկայ: Եթէ այդչափ մեծ դոմար ըլլար, Ս. Քաղաքին բարեկրօն Միաբանութիւնը, և ազգիս երեւելի Ամիրաները Թող կուտային արդեօք որ այնտեղ անօգուտ կամ (ինչպէս որ կը տէք) իր մեռեալ դրամաւորին մնայ: Եթէ Ս. Երուսաղէմայ վանքին տարեկան մեծ ծախքը, և տպարանէն ելած գիրքերուն ծախքը և այլն և այլն միտքերնիդ բերելու ըլլայիք, այդչափ ինքնախաբ յուսով չէիք մխիթարուեր: »

« Իւստի կը խնդրեմ որ բարեհաճիք ներկայ նամակս անվճար հրատարակելու Նոյն Արաւիոյ միջոցաւ ի միւս մտութիւն ընդհանուր ազգիս: »

« Ես առթիւ կը համարձակիմ յիշեցընել Ձեզ նաեւ որ ականայ սխալ մը կամ համառօտութեամբ Թիւր մեկ նութիւն վերցընող խօսք մըն ալ սպորդած էր նոյն յօդուածին մէջ, ուր կը տէք Փոխանի ուսումնարանայ մէջ պարսկ ծամանալ անյանելու և այլն: Ես ուսումնարանայ բառը ընդհանուր կերպիւ գրուած ըլլալուն Ձեր ուսումնասիրութիւն չի ճանչցողները կրնային կարծել Թէ ուսումնարան երթալը անօգուտ կը համարէք: Իստի այսպիսի անհաճոյ կարծեաց տեղի չտալու համար ընդհանրապէս խօսելու տեղը մասնաւոր կերպիւ անկարգ կամ քարեկարգեալ ուսումնարաններուն համար խօսելու էիք, որն որ եթէ չեմ սխալիր ձեր նպատակը եղած պիտի ըլլայ: »

« Ի վստահան նամակիս պարտ կը համարիմ Ձեր բարեմտութիւնը ըրած ազգագուտ առաջարկութիւններուն համար շնորհակալութիւն մատուցանելու, որոնք կը յուսամ (և Դուք ալ աշխատիլ պէտք էք առաջուան պէս) որ ընկերութեանց միջոցաւ ի գործ դրուին կամայ կամաց: »

Խ. Ծ.

Եւալ չէ աստ: Զրեշտակին նստած քարը կէս կանգուն քառակուսի է, և մէկ ու կէս կանգուն բարձրութիւն ունի:

Կրկնորդ տեղակը վանքու համար տալիս դրան բարձրութեամբ դուռ մը կայ, որն որ նորէն ծռնելի վրայ ներս մտնելով Բրիտանիոյ գերեզմանն է. ներքը առաջնոյն նման բոլոր մարմարինէ, և տեղակը գերեզմանին երկայնութեան չափ է, միայն լայնութիւնը գերեզմանին երկու լայնութեամբն է, և ներքը երեք հպի կրնան կանգնիլ:

Կերեզմանը գետնէն կանգունի մը չափ բարձր է և բոլոր մարմարինէ, վրայի քարը կէտէն ձեղքած է. յիշատակ Զարութե որ վրայի քարը ձաւթեր է, երբոր Բրիտանիոյ գերեզմանին յարութիւն տունելով եկեր է:

Ճաշեալը Էմանուէլ խառն

ՅԱՆՆԱՅԻՆ ԵՂԵՒՆԻ

— Խառնարար մարդիկ Կոստանդնուպոլսոյ պէս մեծ քաղաքի մը մէջ միշտ անպակաս են. և մանաւանդ այս մօտերս խիստ բազմութեամբ շատցած են շնորհօք գաղտնի Թեմի մերկայ: Ես ստեղծեալ անհոգի միջոցներ կը բանեցընեն քրիստոնեայ և մահմետական ժողովրդոց մէջ խռովութիւն հանելու. բայց բարեբաղդաբար չար աշխատանքներն անօգուտ կը մնայ: Սուրբ Զատիկ օրերը ամեն տեսակ անձոգի երկիւղեցող հասարակութեան սիրտերը լեցունելով, քրիստոնեայ դիւրախաբ մասը կեղեցի չուզեցին երթալ, ու գացողներն ալ ժամէ ի ժամ օրհանին կրկնապէս: Իսկ գոհութիւն Աստուծոյ այն օրերը ամենէն բան մը չպատահիլը ամենուն յայտնի է: Եմանապէս խռովայոյց մարդիկը յաղողեր էին հասարակութիւնը համոզելու Թէ Մահմետականաց Պայրամի առաջին օրը մեծ կոտորած պիտի ըլլայ քրիստոնեայ և մահմետականաց մէջ. բայց անոր ալ առաջնոյն պէս անհիմն ըլլալը յայտնուեցաւ, Եթէ պէտ շատ վախկոտ մարդիկ յիշեալ օրը տուններնուն դուռն ելել չուզեցին: Տէրութեան զանազան դաւաճները այս տեսակ լուրերը աւելի առատութեամբ կը տարածուին: Ես տեղուանքը, մանաւանդ Ռուսաց սահմանադրութիւնը այնպիսի խօսքեր կան, որպէս Թէ Մայրաքաղաքիս մէջ բնակիչ չէ մնացեր: Բրիտանիոյ կրկն Թէ իրենց դաւանակները մահմետականաց ձեռքը ըստ պանուեցան, մահմետականաց կրկն Թէ քրիստոնեայք զերեկ կոտորեցին: Իսկ որչափ ալ աշխատին այս խռովարար մարդիկը (որոց որ կողմէն դալը յայտնի է) հապարակութիւնը չեն կրնար վրդովել: Կառավարութիւնը անխնայ կը հսկէ հասարակաց հանգստութեանը վրայ: Դատարանը և չար բնութեամբ ծանօթ եղած մարդիկը անդադար ձեռք կը ձգուին, և ապրուստի օրինաւոր միջոցներ չունեցողներուն Թող չխորուիր որ իրենց չար արհեստը բանին, և խռովարար մարդոց խօսքով կարելի համարուած գրգռութիւնը զսպելու ամեն պէտք եղած զգուշութեան միջոցները ի գործ դրուած են: Իստի հասարակութիւնը ամենէն երկնջելու բան մը չունին, իրենց կողմէն ալ կը պարտաւորին որ այս պէս փախուկ ժամանակ զիրար գրգռելու խօսքեր կամ գործեր չընեն, և միտքերնուն չհիշանեն Թէ ազգիս անդին տարածուած լուրերը անհիմն են, և Թընամեաց ոսկիով դնուած մարդոց հնարածն են:

— Սարթէն Բօւթա Հունգարացւոյն պատճառաւ Զմիւռնիոյ մէջ պատահած վեճը յաղորդութեամբ լրմնալու վրայ է, կրկն: Երեւալ քաղաքէն եկած նամակները հետեւեալ կերպիւ կը պատմեն յիշեալ եղբուր Թիւր:

Եմերկայի Բօւթա Հունգարացւոյն Աւստրիացի Պրէիս հրամանատարին իմացուցեր է որ եթէ Մարթէն Բօւթան քանիսի ժամուց մէջ իրեն չյանձնուի, վրան կրակ պիտի բանայ. միանգամայն իւր այս որոշումը տեղական կառավարութեան և օտար հիւպատոսներուն ծանուցեր է: Աւստրիացի նաւուն հրամանատարն ալ Լոյտի ընկերութեան երկու երեք շոգեխուերով պատուարուներ է: Երբէն բոլոր Զմիւռնիոյ քաղաքացւոց հետաքրքրութիւնը շարժելու և բնակչաց բազմութիւնը ծովագլխի ժողովուրդ են այս պատահական վստահա-

նր տեսնելու համար :
Գործիչի մարդիկները թնդանում են :
որ կը պատրաստեին երբ բոլոր հիւպա-
տոսները Աւստրիոյ հիւպատոսին գաղթին
կայուն թեման ծանրութիւնը ներկայացը-
նելու և յորդորեցին որ անոր վրայ խոր-
հի : Աւստրիոյ հիւպատոսը իւր պաշտո-
նական ընկերներուն յորդորանայր միտ
գնելով՝ հրամայեց Պրիւի հրամանատա-
րին որ Մանթէն Բօսթան յանձնէ, որն
որ տարուածը պատճառաւ Գաղղիա-
ցւոց հիւանդանոցը տարուեցաւ : Այս
եղելովը յունիսի 24ին տեղի ունեցեր
է, որ Միացեալ Միացեալ հասարակա-
պետութիւն 77րդ տարեգարկին օրը ըլլալով
Ռմերիկայի ազգին Զմեռանիոյ հիւպա-
տոսարանը մեծ խնայք և պարահան-
դէս եղեր է :
— Նոյն տարեգարկը Մայրաքաղաքիս
մէջ ալ տոնախմբուեցաւ Բեալդոնանի
կողմը, ուր ժողոված էին Միացեալ
Միացեալ քաղաքացիները և պաշտ-
պանները :
— Յիշեալ Հասարակապետութեան դէս-
պան Միւթը Մարշը անցած շաբթու-
մէջ Սոստանդնուպօլիս հասաւ Աթէնքէն
գալով :
— Նոյն շաբթու մէջ Մայրաքաղա-
քիս նաւահանգիստը Բիոսի նաւու մը
ցորենի բեռը վաճառուելով, 40,000
գահեկան գինը նաւապետին բոլոր գըտ-
նուիլը քանի մի հեղինակի եղեանա-
գործներու ակնմը հասեր է : Մտնը
որ մարդասպանութեան և գողութեան
ի բնէ հակամիտեալ են, չորեքշաբթի
գիշեր նաւուն վրայ կը յարձակին, նա-
ւապետին երեք դանակի հարուած կու-
տան և նաւատեսաց հետ կուգան :
Իրենց մէկ երկու հողին սաստիկ կը
վիրաւորուին, և ողջ ազատուողները կը
յաջողին ստակը ձեռք ձգելու և փախ-
չելու : Բայց իսկոյն ուրիշ նաւերու
մարդիկը եղեանագործներուն վրան յար-
ձակելով կը բռնեն զանոնք ու ոստիկա-
նութեան գործակալներուն կը յանձնեն :
— Երկուշաբթի երեկոյն Հոլանտացի
Բաթիւս Գի Փօրթօյն ծառան Պարու-
հանի մօտերը երթալու ժամանակ՝ ե-
ղեանագործաց կը հանդիպի, որոնք եր-
կու դանակի հարուած տալով, 2-300
գահեկանը կը կողոպտեն :
— Նոյն շաբթու դեպքան Սեմափայլ Լօրտ
Սթրաթֆօրտ Բանինկ շաբաթ առտու
կայսերական պալատը երթալով, Սեմա-
փառ Սթրաթֆօրտ հետ տեսնուելու պա-
տիւ ունեցաւ :
— Երկուշաբթի օր քանի մի Պուխա-
րացիք և Հնդկները ոստիկանութեան
դուռը գալով կառավարութեան խմա-
ցողին, որ իրենք քանի մի հազար հոգի
են, և կը զանկան Սեմափառ Սթրաթֆօրտ
ծառայութիւն ընելու պատերազմի ժա-
մանակ : Կառավարութիւնը զանոնք պա-
տերազմի չափարարին զրկեց :
— Իր ընդթէ Մայրաքաղաքիս Մահ-
մետական դատարանները (հօանները)
կայսերական կառավարութեան աղեր-
սողի մատուցանելու վրայ են, որ իրենք
պատրաստ են իրենց աշակերտներով
(Թաթալներով) պատերազմի երթա-
լու՝ եթէ Սեմափառ Սթրաթֆօրտ բարե-
հաճի իրենց հաւատարմ ծառայութիւնը
ընդունելու : և հազուստ ու ապրուստէն
զատ՝ ամենին ուժգին չափով խնդրեն :
Այսչափ հայրենասիրական եռանդն
քիչ անգամ տեսնուած է աշխարհիս
մէջ, և աներկբայեղի ապացոյց մըն է մեծ
սիրտն զոր հաւատարմ հպատակները
ունին կայսերական տէրութեան համար :
— Նոյն շաբթու մէջ ըլլալ մը առ-
նուեցաւ թէ Ռուս Խորէի մը Սեմա

ծովու նեղուցի բերին 20 մղոն հեռի
Ասիոյ ծովագերբը Բիւիս քաղաքին դի-
մացը տեսնուելու է :
— Նոյն շաբթու կառավարութեան Բար-
փօ շոգենաւը անցած չորեքշաբթի Սոս-
տանդնուպօլիս եկաւ ու Գարդանէի
դուռը խարսխած Անգղիացի նաւա-
խումբէն 24 ծովային պաշտօնեայ բերաւ :
— Սան Փաթէյլ անուն անգղիացի պը-
տուապետ շոգենաւը յունիսի 28ին
Մայթայէն մեկնեց : Տընտա ծովա-
պետին հրամանատարութեան ներքեւ
գտնուած նաւախմբին հետ միանալու
համար :
— Ս. Պետրոսբուրգէն յունիսի 13ին
առնուած լուրերը կիմացունեն թէ Սե-
հափառ Նիկողայոս Սայրը Բրոնշթատ
գացեր է, ուր կը գտնուի Պալմիկ ծո-
վու Ռուս նաւատորմը :
— Նոյն շաբթու կառավարութիւնը նոյն նա-
ւատորմին առաջը առնելու մօտ Սե-
փիթհէտի նաւահանգիստը հրամանա-
տարութեամբ Բօրթէյն ծովապետի ու-
րիշ նաւախումբ մը կը պատրաստէ որ
հետեւեալ նաւերէ բաղկացեալ է :
Տիւս օֆ Ռեյնիլ 131 թնդա-
Խոմաս 60 "
Պիլեհայ 60 "
Էթիպալ 53 "
Հօլ 53 "
Արօփալ 46 "
Սայր 32 "
Օպի 16 "
Ինտու-նիլ 14 "
— Ուրբաթ օր կայսերական թիկնա-
պահ զօրաց հրամանատար Սեմափայլ
Մեհմետ Քիւշի փաշայի Արքունի պա-
լատը հրաւիրուելով Սեհափառ Սթրա-
թֆօրտին ներկայանալու պատիւ ունե-
ցաւ : Նոյնպէս մեծ սպարապետ Բար-
փապապի Մեհմետ Ալի փաշայն :
— Մարտի կայսերական բանակին նա-
խորդ հրամանատար Մեհմետ փաշայն
Անգղիանուպօլիս ընդ հանուր կառա-
վարիչ անուանեցաւ :
— Շուրջ մէկ կը գրեն թէ երեք Ռուս
ըտեաներ ձեռք անցեր են Սարնայի և
Սիլիսթրիոյ մօտ տեղումը, որոնք Էօ-
մէր փաշային առաջը տարուելով խոս-
տովներ են թէ կայսերական զօրաց
գունդերուն շարժուածքը և դիտաւո-
րութիւնները քննելու համար իրենց
կառավարութեան կողմէն խրկուած էին :
— Ռուսներէն և Թրիպօլիսէն մօտերս
քան հազարի չափ զինուորներ կըս-
պասուին, որոնք կայսերական բանակին
օյնելու կուգան :
— Պերութէն չորս վաշտ զօրք կըս-
պասուին մօտերս, որոնք կոստանդնու-
պօլիս գալերնուն պէս՝ Շուրջ մէկ խրկ-
ուելու են :
— Կայսերական շոգենաւերը զանազան
ծովագերբաց քաղաքներէն զօրք կը բե-
րեն ու Սարնա կը տանին : Թայրի պահ-
լի, Փէյլի պալի, Նի-Ֆայիլի Բիւրիլի,
Մեհմետի, Թայրի շոգենաւերը անդա-
դար երթեկուծութիւն կընեն :
— Դանուբի գետ եղերքէն լուր սու-
նուեցաւ թէ Աւստրիոյ Տէրութիւնը
Սեմիլի և Թրմուշիլի պահապան զօրք
կրկնապատկեր է և զինուորաց գունդ
մըն ալ գէպ ի Դանուբեան իշխանու-
թեանց սահմանագիծը խրկեր է :
— Սեհափառ Սթրաթֆօրտ Պայրամի
տոնախմբութեան օրը Սթրաթֆօրտ Ահմե-
տի միկիթը երթալու ժամանակ 50 զէյ-
պէքներ Նորին Մեհմետեան ճանքուն
վրայ ելեր են, և երբոր կայսրը իրենց
հարցուցեր է թէ ինչ կուզեն, « Մեր
Տիրոջ ծառայել, մեք 10 հազար մար-

դիկ եմք և կայսերական կառավարու-
թեան հրամանին կրպտեսեմք » օրը մեկ
հաց ու վառօդէն զատ բան մը չեմք
ուղեր, » պատասխանելու եւ Սեհա-
փառ Սթրաթֆօրտ մեծ Պապապետին հը-
րամայեր է որ զանոնք բերել տայ :
— Կարինէն եկած լուրերը կը ծանու-
ցանեն թէ Ռուս զօրաց գունդ մը գէպ
ի Հայաստանի սահմանագիծը կը քա-
լէ, և թէ բաղմամբ Ռուս գործա-
կալներ կ'աշխատին Պարսկաց Տէրութիւն
Օսմանեան կայսերութեան գէմ զըզ-
ուելու :
— Երբ Սթրաթֆօրտ Բանինկ չորեք-
շաբթի օր մեծ Եպարքոսին և նեղուցի
մէջ բնակող ուրիշ մեկ երկու նախա-
րայիններն այցելութեան գնաց, և ե-
րեկոյն Սեմա ծովու բերանը կայսերա-
կան նաւատորմը տեսնելու երթալով
թնդանութեամբ պատուեցաւ գա-
լուն և ետ դառնալուն :
— Չորեքշաբթի գիշեր Պէյօղլու Ռու-
սիոյ դեսպանատան դրան մէկ կողմը,
ուր մեկ աստի արծուներն կար, յան-
կարծ և հրաշք մը նետուելով ծածկուած
երկաթի գունդ մը տեսնուելու է վրան
Յոյն խառով Այս հրաշքի տեսիլը մին-
չե առտու տեսեր է, բայց դժբաղդա-
բար ետքը երկինք համառանալու տեղը
գետինն է ինկեր : Ժողովար Բոսնիան
Ինիօլ կըսէ թէ հին ժամանակները առ-
կէ աղէկ հրաշքներ կը ըլլային :
— Նախօրեկի հպատակ մը ազնուա-
կան գերդաստանէ իւր քաղաքակիցնե-
րէն մեկուն վրայ զէնք քաշած ըլլալուն
համար, նոյն Տէրութեան նաւով մը
իւր երկիրը խրկուեցաւ որ դատուի :
Յիշեալ յանցաւորը կոստանդնուպօլի-
սէն մեկնելէն հետեւ բերանը ամենին
բան չէ դրեր, որպէս զի ճամբան սո-
վամահ ըլլայ ու իւր ազգականները
այն վիճակին մէջ չի տեսնան զինքը :
Պարզանէլ հասած ժամանակը չորս օր-
ուան ծով պահած է եղեր, և տեղւոյն
Նախօրեկի հիւպատոսի փոխանորդը
և ուրիշ բարեկամներ չեն կրցեր համ-
զելու զինքը որ դիտաւորութիւնը փո-
խէ :
— Պարզանէլ չընկալալ մարտնե-
րը մեծամեծ վնասներ հասուցեր են :
Լըսեն թէ մինչեւ անգամ մարդոց վրայ
ալ կը յարձակին : 7 ամսուան երա-
խայի մը գլուխը մեծ վէրք մը բացեր են
և եթէ մայրը վրայ չի գար կարելի է
կրպտանէին :
— Նոյն շաբթի օր Յոյն մը մեռեալ
մարմինը գտնուեցաւ նաւահանգստիս
Յուրերուն մէջ : մարմինը վրայ բռնու-
թեան ամենին նշան մը չի կար :
— Նոյն գիշեր երկուստար մը կնկան
մը տունը կը գտնուէր որուն հետ խիստ
մտերմութիւն ունի եղեր : Երկու մար-
դիկ ալ վրայ գալով մեկը գանակով զն-
քը հալածեր է : Երկուստարը ձեռքէն
փախչելու համար պատուհանէն վար նե-
տուելու ու չարաչար վիրաւորուելով
քանի մի ժամուց մէջ մեռեր է :
— Նոյն երեկոյն Պէյօղլու Հայոց ե-
կեղեցւոյն ետեւ երկու եղեանագործ-
ներ գանակի վառով երկուստար մը
500 զուռուշը կողոպտեր են : քիչ մը
ետքը ուրիշ մարդու մը ոսկի ժամացոյցն
ու շղթան գողցեր են :
— Չորեքշաբթի գիշեր Իւսթիւտար
Հայոց գերեզմանատնը գիւմարը հրդեհ մը
պատահեցաւ : բայց քովերը տուն չըլ-
նուելով, մինակ մեկ տուն մը այրեցաւ :
— Նոյն շաբթի չորեքշաբթի նեղուցի շո-
գենաւերէն մեկը Բուսիլի Հիսար հան-
գիստը ժամանակը, ճամբորդներէն

մեկը, որ Խաղաղի էր կրան, ինքզին-
քը ծովը նետուելու անցաւ եղեր է :
— Օմրաւիտի նախորդ կուսակալ
Բարձրագատիւ Ալի փաշայն հինգշաբ-
թի առաւօտուն Մայրաքաղաքս դար-
ձաւ :
— Նոյն օրը կայսերական նաւատոր-
միցին մեկ մասը գէպ ի Սեմա ծով յա-
ռաջացաւ շոգենաւուց օգնութեամբ :
Յիշեալ նաւատորմիցը հետեւեալ նա-
ւերէն կը բաղկանան :
Մահմա-պիլ 126 թնդանութ
Մեհմա-պիլ 120 "
Փէյիլի Գէրիլ 100 "
Մեհմա-պիլ 90 "
Նո-պիլիլ 80 "
7 Փէյիլի 60 ականէն 420 "
8 Գօրիլի 20 " 160 "
9 Պիլի 20 " 180 "
3 Սօլիլ 12 " 36 "
Պետուապետ Գիւլիս Գիւլիս Գիւլիլի
տարւոր 22 թնդանութ
չորեքշաբթի " Մեհմա-պիլ 26 թնդա-
" " Թայիլ 26 "
" " Փէյիլի 24 "
" " Սայիլի 24 "
" Գօրիլի Էթիլի 8 "
" Մեհմետի Գիւլիլի 6 "
" Թայիլի Գիւլիլի 6 "
" Էթիլի 4 "
Երկուստարի նաւատորմիցը որ ամեն
օր կը պատուի, ասոնց մէջ հաշուած չէ-
ան ալ 12 նաւէ կը բաղկանայ : Տէրու-
թեան 20 ի չափ ուրիշ շոգենաւերն ալ
հաշուած չեն, որոնք նաւ կը քաշեն
ու թղթատարութիւն կընեն :
— Սեմա ծովու մէջ գտնուած Ռու-
սաց նաւատորմիցը հետեւեալ նաւերէ
կը բաղկանայ :
Նաւապետաւոր Վարնա 120 թնդան
12 Ա-պիլի 120 "
Բօլիլի 120 "
Սիլիլի 120 "
Սեմա 120 "
Սուլիլի 80 "
3 Խօրօյոյ 84 "
Ռիլիլ 80 "
Էթիլիլի 73 "
Չէլիլի 84 "
Սեմա 80 "
Բաթիլիլի 80 "
Փիլիլի Սիլիլի 60 թնդանութ
Բօլիլի 54 "
Փիլիլ 56 "
Էթիլիլի 60 "
Միլիլիլի 56 "
Ստոյնի զան ուրիշ 15 մանր նաւեր
Գօրիլի, Պիլի Սօլիլի 126 թն-
դանութ ունեն :
Չորեքշաբթի Գօրիլի
Պետուապետ 6 թնդանութ
Կրօնօսեյ 6 "
— Երկուստարի բարեկամ առաջնորդ
Գերագատիւ Տ. Գաբրիլի Եպիսկոպոսը
քանի մը ժամանակէ հետեւ աչքի ջու-
ռնեանով, անցեալ շաբթու Իսթիլ գա-
ցեր է օդափոխութեան համար : Կը
յուսուի որ Գերագատիւ Առաջնորդը
քիչ ժամանակի մէջ բժշկութիւն կը
գտնէ ու իւր վիճակը կը գտնուի որ-
պէս զի տեղւոյն ժողովուրդը անվի-
թար չիմայ :
— Բողոքական և Հռոմէական Հայոց
կողմէն ալ այս օրերս շնորհակալութեան
աղերսագիրներ բերուեցան Բարձրագոյն
Դուռը Երաքանիւր ժողովրդեան պատ-
գամաւորաց ձեռքը :
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԱՊԵԱՆՑ